

ks. dr hab. Krystian Kałuża, prof. UO
Wydział Teologiczny UO
Instytut Nauk Teologicznych UO
ul. Drzymały 1a
45-342 Opole

Ocena
rozprawy habilitacyjnej i dorobku naukowego
ks. dra Piotra Rossy

Pismem Dziekana Wydziału Teologicznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (WTO100.612.2.10.2019 z dn. 21.02.2020) zostałem powiadomiony o powołaniu mnie przez Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów na członka komisji habilitacyjnej i recenzenta w przewodzie habilitacyjnym ks. dra Piotra Rossy. Wykonując decyzję Centralnej Komisji, przedstawiam komisji habilitacyjnej opinię dotyczącą rozprawy habilitacyjnej i dorobku naukowego kandydata do stopnia naukowego doktora habilitowanego.

Ks. dr Piotr Rossa (ur. 12.06.1969 r.) odbył w latach 1988-1993 studia magisterskie na Papieskim Wydziale Teologicznym w Poznaniu. Tam też w 1995 r. ukończył studia licencjackie (licencjat kanoniczny, rzymski). Studia specjalistyczne w zakresie nauk teologicznych odbywał w latach 1996-1997 na Wydziale Teologicznym Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie a następnie w latach 1997-2001 na Wydziale Teologicznym Universidad de Navarra w Pamplonie (Hiszpania). W 2001 r. obronił pracę doktorską pt. *La forma dramática de la revelación cristiana según H.U. von Balthasar* (promotor: prof. Juan Luis Lorda). Praca została opublikowana w: „Cuadernos doctorales: Teologia” 42 (2002), s. 189-256. Od 2001 r. wykłada teologię fundamentalną i dogmatyczną w ramach WT UAM w Poznaniu w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Kaliskiej. Wykładał także w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Bydgoskiej, Wyższym Misyjnym Seminarium Duchownym Zgromadzenia Ducha Świętego, Prymasowskim Instytucie Kultury Chrześcijańskiej w Bydgoszczy, Wyższym Seminarium Misjonarzy Oblatów w Obrze. Oprócz działalności dydaktycznej Habilitant prowadził również badania naukowe, których wyniki publikował w czasopiśmie naukowych i pracach zbiorowych. Brał też czynny udział w sympojach i konferencjach naukowych krajowych i zagranicznych.

I. Osiągnięcia naukowe

Jako osiągnięcie naukowe ks. dr Piotr Rossa przedstawił do oceny monografię pt. *Hiszpański historyczny projekt teologii fundamentalnej*, Studia i Materiały Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Wydział Teologiczny, 203, Poznań 2019, ss. 315. ISBN: 978-83-65251-93-0

Aby zrozumieć wartość i oryginalny wkład recenzowanej pracy do rozwoju teologii fundamentalnej warto na wstępie poczynić kilka uwag natury ogólnej. Zatem przypomnijmy, że współczesna teologia fundamentalna (w odróżnieniu od dawnej apologetyki) rozumiana jest jako dyscyplina teologiczna, która w sposób krytyczny i otwarty na najgłębsze doświadczenia swoich czasów zajmuje się sensem i znakami wiarygodności zbawczego Objawienia Boga w Jezusie Chrystusie oraz jego uobecniania w misterium i wspólnocie Kościoła. Jej przedmiot formalny sanowi więc *credibilitatis revelationis Dei in Jesu Christo per Ecclesiam* – wiarygodność komunikowanego przez Kościół Objawienia Boga w Jezusie Chrystusie. Inaczej mówiąc, teologia fundamentalna zbiera i przedkłada racje wiary oraz motywy nadziei chrześcijańskiej, uzasadnia je i ich broni w kontekście swojego czasu. W ukształtowanej na przestrzeni dziejów ogólnej strukturze nauk teologicznych spełnia zatem podwójną funkcję: motywacyjną i apologetyczną.

W teologii fundamentalnej chodzi na pierwszym miejscu o wiarygodność rozumową chrześcijańskiego Objawienia. Patrząc od strony adresata należałoby powiedzieć, iż służy ona uzyskaniu wzgl. wzmocnieniu pewności w wierze poprzez rozumne poświadczenie tego, co ostatecznie i bezwarunkowo godne jest takiego poświadczenia. By wypełnić to zadanie, teologia fundamentalna ostatnich dziesięcioleci chętnie odwołuje się do kategorii świadectwa (gr. *martyria*, łac. *testimonium*). Idąc tym tropem, Habilitant podjął się przedstawienia ambitnego projektu teologii fundamentalnej opartej właśnie na kategorii świadectwa. Zamiar ten jest jak najbardziej uzasadniony, wszak świadectwo związane jest z najbardziej podstawowym doświadczeniem człowieka. W perspektywie teologicznej, jak słusznie zauważa Autor, „wiarygodność Objawienia odkrywa się przez świadectwo podstawowe Jezusa Chrystusa, żyjącego, ukrzyżowanego i zmartwychwstałego, w którym prawda Boga otwiera się w sposób definitywny na wolność człowieka” (s. 19). Wkroczenie Jezusa Chrystusa jako „Świadka wiernego i prawdziwego” (por. Ap 3,14) w historię stanowi podstawowy fakt chrześcijaństwa, pozwalający ukazać, dostrzec i przeżyć najgłębszą zgodność pomiędzy tym, co stanowi rzeczywistość życia człowieka, a tym, co daje się poznać i zrozumieć jako fundament tej rzeczywistości. W tym sensie świadectwo jest przede wszystkim „znakiem, który daje człowiekowi do myślenia (*signo que da pensar*), pobudzając ludzki rozum i ludzką wolę do poszukiwania swojego fundamentu źródłowego i osobowego, a wraz z nim swojego prawdziwego i ostatecznego sensu istnienia człowieka i świata” (s. 81).

Już te uwagi natury ogólnej pozwalają dostrzec niezwykle aktualność zaproponowanego przez Autora testimonialnego projektu teologii fundamentalnej. Jeśli zważyć na fakt, iż w ostatnim czasie świadectwo Kościoła o Bogu-Miłości, który w Jezusie Chrystusie wyszedł ku człowiekowi, w dużym stopniu utraciło swoją wiarygodność, refleksja nad rolą i znaczeniem świadectwa w przekazie wiary stała się wręcz nakazem chwili. Jest bowiem nader oczywiste, że bez wiarygodnych świadków Ewangelia przestaje być siłą zdolną przemieniać świat oraz kształtować ludzkie umysły i serca.

Przechodząc do oceny formalnej monografii pragnę podkreślić bardzo dobry warsztat metodologiczny Autora. Praca stanowi spójną, dobrze skomponowaną całość, dopracowaną w każdym szczególe. Struktura rozprawy obejmuje spis treści (w języku polskim i angielskim), wykaz wybranych skrótów, wstęp, cztery główne rozdziały podzielone na mniejsze jednostki, zakończenie, bibliografię oraz streszczenie w języku angielskim. Docenić należy niezwykle zdolność syntezy Autora, który z dużej ilości materiału źródłowego oraz wielości wątków

tematycznych potrafił wydobyć rzeczy najistotniejsze i nadać im spójną, dobrze usystematyzowaną całość.

Cel rozprawy został jasno określony. Jest nim poszukiwanie testimonialnego projektu teologii fundamentalnej w oparciu o wypowiedzi czołowych współczesnych hiszpańskich przedstawicieli tej dyscypliny. Są nimi: Salvador Pié-Ninot, César Izquierdo oraz Javier Prades. Ich wybór uzasadniają liczne publikacje i wystąpienia na kongresach i seminariach międzynarodowych, jak również projekty popularnonaukowe oraz działalność pastoralna, w których teologowie ci konsekwentnie odwołują się do kategorii świadectwa (s. 22). Habilitant stawia tezę (główna teza badawcza), że „prezentowana przez czołowych przedstawicieli hiszpańskich teologia fundamentalna w jej testimonialnym ukierunkowaniu stanowi ważny aktualny i rozwijający się dynamicznie od lat 90. XX wieku zasługujący na opracowanie projekt uprawiania tej dyscypliny” (s. 26). Tak sformułowanej tezie towarzyszą hipotezy badawcze (tamże), które weryfikowane są w poszczególnych rozdziałach opracowania.

Krytyczna analiza źródeł (informuje o tym obszerna bibliografia oraz liczne przypisy) jest pierwszym krokiem metodologicznym, pozwalającym Autorowi całościowo spojrzeć na omawiane zagadnienie. Jej wyniki zostały przedstawione w porządku systematycznym, usyn-tetyzowane i poddane ocenie w perspektywie fundamentalnoteologicznej. Wyciągnięte wnioski posłużyły ukazaniu wyzwań, przed jakimi stoi dzisiejsza teologia fundamentalna (s. 253-269). Na tym też polega główny walor naukowy recenzowanej monografii. Autor nie ograniczył się jedynie do zaprezentowania hiszpańskiej myśli fundamentalnoteologicznej, ale pokazał – i to bardzo konkretnie –, w jaki sposób myśl ta może przyczynić się do rozwoju teologii fundamentalnej w ogóle. Należy również podkreślić, że działa wybranych teologów hiszpańskich podejmują jedynie pewne aspekty zamierzonego w monografii projektu, a żaden z nich nie przedstawia go w całości. *Hiszpański testimonialny projekt teologii fundamentalnej* – jak głosi tytuł rozprawy – to w zasadzie dzieło samego Habilitanta, który podjął trud ułożenia rozproszonych fragmentów obrazu w harmonijną całość. W tym znaczeniu przedstawione do recenzji osiągnięcie naukowe w pełni zasługuje to miano. Mamy tutaj do czynienia z dziełem dojrzałym, pod każdym względem przemyślanym, w dużym stopniu oryginalnym i inspirującym do dalszych przemyśleń. Przy tym Autor nie boi się formułować własnych myśli i poglądów, co pokazuje jego kompetencje, dojrzałość naukową oraz zdolność do samodzielnej refleksji. Liczne odniesienia do historii dyscypliny, jaką jest teologia fundamentalna, oraz częste nawiązania do aktualnych problemów i wyzwań przed którymi stoi współczesna teologia (zwłaszcza na polu egzegezy, chrystologii i eklezjologii) świadczą o dobrym rozeznaniu Autora w problematyce fundamentalnoteologicznej. Do tego warto dodać, że praca spełnia wysokie standardy językowe. Autor unika neologizmów, wyraża się jasno i precyzyjnie. Cytaty zostały umieszczone w przypisach (najczęściej w oryginale hiszpańskim), natomiast tekst główny zawiera parafrazę myśli omawianych autorów.

Przyjrzyjmy się teraz stronie merytorycznej rozprawy. Jak wspomniano, składa się ona z czterech rozdziałów podzielonych na mniejsze jednostki tematyczne. W rozdziale pierwszym (s. 29-88) zaprezentowano myśl omawianych teologów hiszpańskich w horyzoncie ważnej dla nich kategorii świadectwa. Po omówieniu danych biblijnych sięgnięto do wypowiedzi *Magisterium Ecclesiae*, będących ważnym źródłem inspiracji dla iberyjskich teologów. Wskazano również na impulsy intelektualne płynące ze strony refleksji filozoficznej i teologicznej (J. Narbert, P. Ricoeur, K. Rahner, H.U. von Balthasar) oraz oceniono ich war-

tość dla teologii testimonialnej. Na koniec dokonano przeglądu sytuacji wspólnoty wiary i przekazu Objawienia w kontekście przemian kulturowych, jakie dokonują się w Hiszpanii. Rozważając różne wymiary świadectwa Autor słusznie podkreśla jego sens teologiczny, zabraniający sprowadzenia kategorii świadectwa do poziomu horyzontalnego (socjologicznego, psychologicznego, antropologicznego czy prawnego). To Bóg pierwszy daje o sobie świadectwo. „Świadectwo Boga jest przede wszystkim znakiem, który daje człowiekowi do myślenia [...]” (s. 37). Dlatego „nie może być ono ograniczane jedynie do środka przekazu informacji, ale tworzy pewnego rodzaju aktywność decyzyjną w człowieku jako uczestniku dialogu z Bogiem” (s. 38). Pewne zastrzeżenia budzi natomiast pojęcie „świadectwa anonimowego”, które Autor (powołując się na J. Pradesa) przypisuje K. Rahnerowi (s. 61, 235). Jak powszechnie wiadomo, niemiecki teolog ukuł pojęcie „anonimowego chrześcijaństwa”, ale czy posługiwał się terminem „anonimowego świadectwa”? Czy takie pojęcie ma w ogóle sens?

Drugi rozdział pracy (s. 89-150) jest poświęcony Objawieniu Bożemu rozpatrywanemu w horyzoncie świadectwa. Użycie przez teologów iberyjskich kategorii świadectwa jako klucza interpretacyjnego do pojęcia Objawienia dotyczy zarówno poszczególnych etapów Bożego Objawienia, jak i jego pełni zrealizowanej w Osobie i dziele Jezusa Chrystusa. W rozdziale tym omówione zostały klasyczne tematy dotyczące teologii Objawienia oraz chry-stologii fundamentalnej. Od strony treściowej trudno doszukać się tutaj jakichś nowości czy oryginalnych ujęć. Nowością wydaje się jedynie konsekwentne stosowanie nazwy „świadectwo” czy to w stosunku do Objawienia Bożego, czy to wobec osoby Jezusa Chrystusa, słusznie określanego mianem „Świadka podstawowego” (s. 19), czy to w odniesieniu do testimonów o Jezusie Chrystusie. Niemniej jednak zabieg ten nadaje traktatowi o Objawieniu (*demonstratio christiana*) pewną spójność, której dotąd mu brakowało (por. s. 254). Warto też zauważyć, że zastosowanie kategorii świadectwa jako klucza hermeneutycznego do rzeczywistości Objawienia nie pozostaje bez znaczenia dla budowania adekwatnych argumentów na rzecz wiarygodności Objawienia zrealizowanego w Jezusie Chrystusie (główne zadanie teologii fundamentalnej). W dawnej apologetyce miały one charakter dowodowy i prowadziły do pewności metafizycznej. Krytyka obiektywnej apologetyki w pierwszej połowie XX wieku doprowadziła do poważnego kryzysu myśli wiarygodnościowej. Tymczasem kategoria świadectwa umożliwia inny typ argumentacji, właściwy współczesnej teologii fundamentalnej. Jak wielokrotnie podkreśla Autor, świadectwo niczego nie dowodzi, ale daje do myślenia, pobudza intelekt i wolę człowieka, motywując go do podjęcia racjonalnej decyzji zawierzenia Temu, który zaświadczył o sobie w swoim Synu, Jezusie Chrystusie. Co ważne i co warto podkreślić, struktura świadectwa jest w zasadzie tożsama ze strukturą samego Objawienia, tzn. ma ono charakter znaku (por. s. 37, 81). Teologowie hiszpańscy nie rozwijają jednak teorii znaku (a przynajmniej Autor nic o tym nie wspomina), przez co nie do końca udaje się im pokazać na czym polega motywacyjny walor świadectwa. W tym ważnym dla refleksji wiarygodnościowej punkcie przedstawiony w pracy projekt testimonialnej teologii fundamentalnej domaga się niewątpliwie dopełnienia.

W rozdziale trzecim (s. 152-212) przeanalizowano myśl omawianych teologów hiszpańskich dotyczącą świadectwa Kościoła, zarówno w odniesieniu do specyficznej natury Kościoła, jak też do poszczególnych form jego pośredniczenia w wymiarze apostołskim, sakramentalnym i wspólnotowym. Autor słusznie zauważa, iż świadectwo Kościoła nie może być oderwane od swego Założyciela (s. 152; por. s. 236). Gwarantem tej jedności jest Tradycja.

Kościół jest „żyjącą Tradycją” (s. 164). Omawiając związek między Pismem Świętym i Tradycją Habilitant wskazuje na ich wspólne źródło, którym jest Boże Objawienie (por. s. 166). Jeśli natomiast za punkt wyjścia wziąć Ewangelię, to należy stwierdzić, że świadkiem Ewangelii jest zarówno Pismo, jak i Tradycja. Pismo Święte jest z pewnością świadkiem uprzywilejowanym, Tradycja natomiast jest świadkiem w takiej mierze, w jakiej ma swoje źródło w Jezusie Chrystusie (s. 167).

Zwracając uwagę na eschatyczny charakter Kościoła, teologowie z Hiszpanii podkreślają aktualność tradycyjnych *notae Ecclesiae*: „jeden”, „święty”, „powszechny” i „apostolski” (s. 170-177). Pewną nowością i zarazem cenną wskazówką jest zwrócenie uwagi na testimonialny wymiar sakramentów i liturgii (s. 190-193). Są one integralną częścią świadectwa życia wiernych jako naśladowców Jezusa Chrystusa. Zwłaszcza J. Prades wskazuje na drogę współczesnego pogłębiania świadectwa chrześcijańskiego w perspektywie „kultu rozumnego” (por. Rz 12,1-2). Kult ten nie może być redukowany do wymiaru rytualnego, lecz musi łączyć się z takimi rzeczywistościami, jak: *liturgia, koinonia-diakonia, didaskalia i martyria* (por. s. 207). Drugim istotnym wymiarem świadectwa świętości życia chrześcijańskiego jest męczeństwo (s. 209-211).

Rozdział czwarty stanowi bardzo dobrą syntezę refleksji testimonialnej hiszpańskich teologów fundamentalnych. W mojej opinii jest to najbardziej interesująca i najbardziej oryginalna część pracy. Na uwagę zasługuje najpierw dowartościowanie teologii naturalnej, wskazującej na możliwość poznania Boga ze stworzeń za pomocą rozumu (por. s. 230-233). Jednocześnie teologowie z Hiszpanii słusznie podkreślają niewystarczalność naturalnych źródeł religijności człowieka. „Naturalna religijność otwiera się na Bożą rzeczywistość w sposób cząstkowy” (s. 232). Pozostaje pytanie, czy w świetle współczesnej teologii katolickiej, podkreślającej jedność porządku natury i łaski, można mówić o czymś takim, jak „religijność naturalna”? W polskiej literaturze religiologicznej od dłuższego czasu mówi się o objawieniowej genezie religii (M. Rusecki, I.S. Ledwoń): religia jako zbawcza więź człowieka z Bogiem / Absolutem (różnie rozumianym) musi mieć swoje źródło w objawieniowej inicjatywie Boga. Formalnym początkiem religii jest natomiast wiara (nawet jeśli tylko w formie implikatywnej) jako odpowiedź człowieka na Boże Objawienie. Stąd zamiast o „Objawieniu naturalnym” (s. 93) lepiej mówić o „Objawieniu przez naturę człowieka i świata” (s. 92). Szkoda, że Habilitant nie zwrócił wystarczającej uwagi na ten brak konsekwencji terminologicznej w pismach omawianych teologów hiszpańskich.

Na pozytywną uwagę zasługuje natomiast uwypuklenie związku świadectwa z wolnością, której fundamentem jest otwartość człowieka na Boga. Jak słusznie zauważa Izquierdo, człowiek jako istota wolna posiada zdolność zamknięcia absolutnego horyzontu swojej otwartości na Boga, czyniąc w ten sposób niemożliwym urzeczywistnienie się Objawienia Bożego w historii (por. s. 235). Uznanie wolności człowieka jako warunku *sine qua non* Objawienia to bardzo mocna teza, zasługująca na szerszą dyskusję. W polskiej teologii fundamentalnej zwykło się podkreślać obiektywną stronę Objawienia: dla jego zaistnienia wystarczy istnienie człowieka jako istoty otwartej na Boga (np. M. Rusecki). Teologowie hiszpańscy zdają się twierdzić co innego: sama *capacitas Dei* jest wprawdzie warunkiem koniecznym, ale niewystarczającym, by mogło zaistnieć Objawienie. Podkreślenie podmiotowej (subiektywnej) strony Objawienia ma z pewnością tę zaletę, że lepiej wpisuje się w nowożytną myśl antropo-

logiczną, wedle której człowiek nie tyle ma wolność, ile jest wolnością (por. O.H. Pesch, *Frei sein aus Gnade. Theologische Anthropologie*, Freiburg 1983, s. 311).

Poddając krytycznej ocenie główną tezę rozprawy (zob. wyżej), Autor dochodzi do jej weryfikacji: hiszpański testimonialny projekt teologii fundamentalnej jest ważnym i niezwykle inspirującym projektem teologicznym, stawiającym współczesną teologię fundamentalną w obliczu nowych wyzwań. Wyzwania te Habilitant przedstawia w postaci trzech postulatów: (1) postulat realizowania apologii, i to nie tylko przez oddalanie zarzutów i formułowanie tez, ale także przez opowiadanie historii Jezusa i podkreślanie roli codzienności jako miejsca realizowania się chrześcijańskiego świadectwa; (2) postulat głębszego opisywania, wyjaśniania i tłumaczenia prawdy chrześcijańskiej na język odnawiający zdolności komunikacyjne chrześcijaństwa; (3) postulat rozwijania dialogu jako nośnika refleksji wypracowanych za pomocą apologii i hermeneutyki. Tak rozumiany dialog ma pobudzać zainteresowanie wiarą chrześcijańską i tłumaczyć ją na język współczesnego człowieka (por. s. 256-269). W takim ujęciu teologia fundamentalna jawi się jako dyscyplina teologiczna, która w procesie przekazu Objawienia spełnia trzy podstawowe funkcje: apologijną, hermeneutyczną i dialogiczną (s. 270). Funkcja uzasadniająca, którą Autor utożsamia z funkcją hermeneutyczną (por. s. 270), polega na „wniknięciu w samo Objawienie, w jego treść i prawdziwość, by uniknąć ekstrynsecyzmu, a więc ujęcia zewnętrznego Objawienia; niewnikania w jego treść” (tamże).

Ocena końcowa: Przedstawione do recenzji główne osiągnięcie naukowe ks. dra Piotra Rossy oceniam bardzo wysoko. Spełnia ono wszystkie wymogi formalne i merytoryczne stawiane tego typu rozprawom. Uważam też, iż stanowi ono znaczący wkład w rozwój teologii fundamentalnej oraz źródło inspiracji dla dalszego rozwijania myśli wiarygodnościowej. Polskim czytelnikom będzie z pewnością służyło jako nieocenione źródło informacji na temat hiszpańskiej teologii fundamentalnej. Będzie również pomocą w budowaniu kolejnych testimonialnych ujęć teologii fundamentalnej, które bliskie są także polskiej myśli fundamentalnoteologicznej.

II. Dorobek naukowo-badawczy poza osiągnięciem naukowym

1. Publikacje naukowe i wystąpienia konferencyjne

Ks. dr Piotr Rossa ma w swoim dorobku naukowo-badawczym 21 publikacji, które stanowią oryginalny wkład w rozwój teologii fundamentalnej. Poza rozprawą doktorską (P. Rossa, *La forma dramática de la revelación cristiana según H.U. von Balthasar*, w: „Cuadernos doctorales: Teología” 42 (2002), s. 189-256) opublikował 7 artykułów w czasopismach naukowych recenzowanych, w tym dwa artykuły w języku hiszpańskim w zagranicznych czasopismach naukowych: „Estudios Eclesiásticos” (40 pkt. wg nowej listy czasopism naukowych punktowanych MNiSW) i „Facies Domini” (brak na liście czasopism punktowanych), 3 w „Ateneum Kapłańskim”, 1 w „Tarnowskich Studiach Teologicznych”, 1 we „Wrocławskim Przeglądzie Teologicznym”, oraz 12 artykułów w monografiach zbiorowych recenzowanych (zob. załącznik 5, II).

2. Wystąpienia konferencyjne

Ks. dr P. Rossa brał również udział w 14 krajowych konferencjach naukowych, na których wygłosił referat, oraz w 1 zagranicznej, na której wygłosił referat w języku hiszpańskim (zob. załącznik 5, VIII).

3. Główne nurty badań

W twórczości naukowej ks. dra Piotra Rossy można wyróżnić kilka kierunków zainteresowań. Pierwszy stanowią zagadnienia mieszczące się w teologii Objawienia i wiary, drugi dotyczy problematyki dialogu i dialogiczności, trzeci to zagadnienia związane eklezjologią fundamentalną, zaś czwarty skupia się wokół śladów Boga w egzystencji człowieka, kulturze, komunikacji i świecie.

Teologia Objawienia i wiary. Wśród kilku publikacji poświęconych tej tematyce na szczególną uwagę zasługuje artykuł pt. *Rahnerowska koncepcja Objawienia* (załącznik 5, II.2). Jest to bardzo kompetentna i ciekawa prezentacja koncepcji Objawienia niemieckiego teologa Karla Rahnera (1904-1984). W publikacji tej Autor dokonał analizy rozwoju spojrzenia Rahnera na Objawienie, poczynając od struktury ludzkiego bytu aż po realizację zbawczego Objawienia Boga w Jezusie Chrystusie. Całość poprzedza szkic poświęcony osobie teologa, jego metodzie teologicznej oraz najważniejszym używanym przez niego pojęciom. Autorowi udało się w sposób przekonujący pokazać pełną korelatywność Objawienia transcendentnego z Objawieniem historyczno-osobowym, o czym Rahner przekonywał w wielu swoich publikacjach.

Kolejnym ciekawym tekstem związanym z tym obszarem badań jest artykuł pt. *Karola Wojtyły postulat dialogicznego wzbogacenia wiary* (załącznik 5, II.10). Autor wykazał, iż Wojtyła zainspirował się tutaj encykliką papieża Pawła VI *Ecclesiam suam* (1964). Szczegółowa analiza materiału badawczego pozwoliła wyróżnić dwie perspektywy, które w przekonaniu ówczesnego biskupa Krakowa na stałe towarzyszą Kościołowi: rozwój i wzrastanie. Istotnym czynnikiem stymulującym rozwój wiary jest dialog. Dlatego żaden chrześcijanin nie powinien uchylać się od dialogu, gdyż to właśnie w nim ma okazję zdać egzamin z duchowej dojrzałości. Dialog jest dla Wojtyły drogą wzbogacania wiary, i to nie dlatego, że gruntuje on dojrzałość przekonań, lecz przede wszystkim dlatego, że dzięki niemu wiara staje się w szczególności żywa, bo ożywiana poprzez miłość. Podstawę dla takiego ujmowania wiary stanowiły wcześniejsze filozoficzne i teologiczne poszukiwania Wojtyły. Zdaniem Autora umożliwiły one przyszłemu papieżowi wniesienie znaczącego wkładu do sformułowań Soboru Watykańskiego II oraz tworzyły fundament jego duszpasterskich i pasterskich działań.

Inne teksty poświadczające zainteresowania Habilitanta tym obszarem badań: *Chryzologia Sahadora Pie y Ninota: wobec tajemnicy historii i wiary* (załącznik 5, II.6), *Tradycja jako przekazywanie Bożego Objawienia w świetle dokumentu Międzynarodowej Komisji Teologicznej „Teologia dzisiaj: perspektywy, zasady, kryteria”* (załącznik 5, II.9), *„Bycie letnim” jako współczesne zagrożenie wiary* (załącznik 5, II.16).

Dialog i dialogika. Wśród kilku publikacji poświęconych tej tematyce na szczególną uwagę zasługuje artykuł pt. *Dialog religijny w świetle Bożego Słowa* (załącznik 5, II.3). Daje on bardzo dobrą syntezę nauczania Kościoła katolickiego na temat dialogu międzyreligijnego. Autor wskazał najpierw na teologiczne uzasadnienie tegoż dialogu sięgając do kategorii Objawienia. Uniwersalna obecność Słowa Bożego w świecie pozwala dojść do wniosku, że Bożski dialog trwał od „początku” aż po pełnię Objawienia Bożego w Jezusie Chrystusie. Również dzisiaj Słowo Boże przenika różne kultury i religie. Szczególnym wyzwaniem dla chrześcijan jest dialog z muzułmanami, którzy odwołują się do Abrahama i czczą jednego Boga (por. Benedykt XVI, *Verbum Domini*, nr 118). Kościół spogląda na nich z szacunkiem, choć zdaje sobie sprawę, że relacje chrześcijaństwa z islamem od początku były trudne. Kościół wspiera również dialog z innymi religiami – Autor wskazuje przede wszystkim na buddyzm, hinduizm i konfucjanizm. Inna ważna kwestia dotyczy wolności religijnej. W przedostatniej części opracowania Autor podaje katolickie zasady dialogu międzyreligijnego, które opiera na dokumentach Kościoła od Soboru Watykańskiego II do czasów współczesnych. Swoje rozważania kończy prezentacją spotkań Jana Pawła II i Benedykta XVI z przedstawicielami innych religii oraz kreśli zadania Kościoła na przyszłość.

Inne teksty poświadczające zainteresowania Habilitanta tym obszarem badań: *Teologia stworzenia w katechezie i w przepowiadaniu w świetle publikacji J. Ratzingera - Benedykta XVI „Na początku Bóg stworzył...”* (załącznik 5, II.7); *Sakramenty w przekazie wiary Kościoła o Jezusie Chrystusie w świetle encykliki „Lumen fidei”* (załącznik 5, II.11); *Eucharystia – pamięć i uobecnienie* (załącznik 5, II.15); *Stanowisko Kościoła w kwestii pokoju we współczesnym świecie* (załącznik 5, II.19).

Eklezjologia. Teksty z tego obszaru badań pozwalają wnioskować, iż Autor od dłuższego czasu zajmował się kategorią świadectwa, którą następnie poddał dogłębnej analizie w głównym osiągnięciu naukowym.

Na szczególną uwagę zasługuje tekst pt. *El testimonio cristiano del monacato*, „Estudios Eclesiásticos” 91 (2016) 358, s. 661-675. Stanowi on teologiczną analizę jednej z form świadectwa chrześcijańskiego, jaką jest życie konsekrowane. Odwołując się do dokumentów *Magisterium Ecclesiae* i współczesnych badań historyczno-teologicznych podejmowanych nad taką formą świadectwa, Autor zaprezentował rozwój poszczególnych form życia konsekrowanego oraz współczesny kształt realizowanych przez niego wskazań rad ewangelicznych i błogosławieństw. Wskazał także na różne formy życia konsekrowanego i związane z nimi zadania oraz dokonał oceny aktualnej realizacji charyzmatu monastycznego.

Kolejnym godnym uwagi tekstem związanym z tym obszarem badań jest artykuł pt. *Świadectwo chrześcijańskie skarbem Kościoła* (załącznik 5, II.14). Autor gruntownie rozważa w nim świadectwo chrześcijańskie odwołując się do współczesnego *Magisterium* Kościoła i znaczących wypowiedzi teologicznych dotyczących tego tematu. Analizuje także szczegółowo wybrane współczesne formy świadectwa. Odnosi się także do pojęcia wolności, głęboko powiązanego z kategorią świadectwa, i z tej perspektywy dokonuje oceny rzeczywistości chrześcijańskiego świadectwa.

Inne teksty poświadczające zainteresowania Habilitanta tym obszarem badań: *Apologia Kościoła w dzisiejszej Europie Środkowo-Wschodniej* (załącznik 5, II.5); *Ojciec Maksymilian Maria Kolbe - wyznawca czy męczennik? Teologiczno-kanoniczna kwalifikacja świadec-*

twa O. M.M. Kolbego, (załącznik 5, II.8); *La familia cristiana en su tarea de testimoniar a Jesucristo hoy* (załącznik 5, II.18); *Znaki świętości Kościoła* (załącznik 5, II.18).

Badania nad śladami Boga w egzystencji człowieka, kulturze i świecie. Wśród tekstów z tego obszaru badań uwagę przyciąga artykuł pt. *Zwyczajna/niezwyczajna codzienność w „Księżdzie Apokryfów” Karela Čapka* (załącznik 5, II.5). Autor podjął się tutaj oryginalnego zadania poszukiwań śladów Boga w wybranych tekstach czeskiego pisarza Karela Čapka (1890-1938). W swoich analizach posłużył się kluczem egzystencjalnym, opartym na klasycznej triadzie: narodziny-życie-śmierć. W konsekwencji udało mu się w sposób przekonujący wykazać, że w rozważanych tekstach Čapek opowiada się – bez sięgania do tradycyjnej terminologii chrześcijańskiej – za Bogiem i za porządkiem objawionym w życiu codziennym, tłumacząc i broniąc go w lokalnym kontekście społeczności czeskiej przełomu wieków. Zakończenie artykułu ukazuje wartość wybranych nowych form w wyrażaniu prawdy chrześcijańskiej w zsekularyzowanym świecie.

Inne teksty poświadczające zainteresowania Habilitanta tym obszarem badań: *Sofiologiczna koncepcja ikony* (załącznik 5, II.4); *Trudności i szanse wychowania na współczesnym uniwersytecie: autorytet mistrza* (załącznik 5, II.12); *Romano Guardiniego ponowożytny obraz świata; Kontekstualność przemian polskiej szkoły* (załącznik 5, II.13).

Podsumowując tę część dorobku ks. dra Piotra Rossy należy stwierdzić, iż biorąc pod uwagę dość długi okres czasu, jaki minął od obrony doktoratu do złożenia wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego (18 lat), nie jest to dorobek obszerny (21 pozycji). Większość publikacji ukazała się w pracach zbiorowych recenzowanych (14 artykułów), a jedynie niewielka ich część w czasopismach naukowych (7 pozycji). Mimo to stwierdzam, że jest on wystarczający dla uzyskania stopnia doktora habilitowanego. Moją opinię uzasadniam tym, że przedstawione do recenzji publikacje cechuje solidność i dojrzałość naukowa oraz dość szeroka perspektywa badawcza. Docenić trzeba także 2 artykuły naukowe w języku hiszpańskim w czasopismach zagranicznych (jedno z nich znalazło się w aktualnym wykazie czasopism naukowych punktowanych MNiSW i otrzymało 40 pkt) oraz jedną publikację w języku polskim zamieszczoną w recenzowanej pracy zbiorowej wydanej w Bratysławie (załącznik 5, II.13). Przedstawiony do recenzji dorobek naukowy pozwala również dostrzec stopniowe dojrzewanie i rozwój niektórych myśli, które potem Habilitant rozwinął i usystematyzował w rozprawie habilitacyjnej. W związku z tym oceniam pozytywnie tę część dorobku naukowego Kandydata do stopnia doktora habilitowanego.

5. Pozostałe kryteria oceny dorobku naukowego

Oceniając aktywność naukowo-badawczą Habilitanta w świetle pozostałych wymagań Rozporządzenia Ministra NiSzW z dnia 1. września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, należy stwierdzić, że ks. dr Piotr Rossa nie posiada publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie Web of Science (WoS) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH). Nie wykazał również sumarycznego impact factor publikacji naukowych według listy Journal Citation Reports (JCR), ani liczby cytowań publikacji według bazy Web of

Science (WoS). Jednak z uwagi na charakter reprezentowanej dyscypliny braki te nie stanowią poważnego zaniedbania, ponieważ spełnienie tych kryteriów na polu teologii wymaga działań wykraczających poza powszechnie przyjęte standardy.

6. Osiągnięcia dydaktyczne, organizacyjne i popularyzatorskie

Od 2001 r. Habilitant prowadził wykłady na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Jego aktywność dydaktyczna związana jest przede wszystkim z Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Kaliskiej. Prowadził także wykłady w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Bydgoskiej, Wyższym Misyjnym Seminarium Duchownym Zgromadzenia Ducha Świętego w Bydgoszczy, Prymasowskim Instytucie Kultury Chrześcijańskiej w Bydgoszczy oraz Wyższym Seminarium Misjonarzy Oblatów w Obrze. Na przestrzeni lat prowadził wykłady i ćwiczenia z chrystologii, eklezjologii, sakramentologii, pneumatologii, mariologii, eschatologii, ekumenizmu, religiologii oraz zajęcia z tutorem. Prowadził też szereg wykładów monograficznych (zob. załącznik 3, pkt 3; załącznik 7, I).

Od momentu podjęcia zajęć dydaktycznych Habilitant prowadził także konsultacje naukowe ze studentami związane z przygotowaniem prac magisterskich na seminariach profesorów Zakładu Teologii Fundamentalnej i Dogmatycznej WT UAM w Poznaniu. Był recenzentem 3 prac magisterskich (zob. załącznik 7, V i VI).

Habilitant był organizatorem dwóch sympozjów naukowych, wykładów otwartych i paneli dyskusyjnych, realizowanych w ramach Duszpasterstwa Akademickiego dla środowiska uniwersyteckiego miasta Kalisza oraz wyjazdu grupy wykładowców kaliskich uczelni na Międzynarodowe Sympozjum Europejskie w Rzymie. Pomagał także w przeprowadzeniu konferencji i sympozjów organizowanych w ramach Zakładu Teologii Fundamentalnej i Dogmatycznej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (załącznik 7, II).

Oprócz tego Kandydat do stopnia doktora habilitowanego podjął szereg inicjatyw związanych z promocją nauki. Brał czynny udział w spotkaniach popularno-naukowych, audycjach radiowych i telewizyjnych, a także publikował teksty popularno-naukowe na łamach czasopism oraz na portalach internetowych. Swoje publikacje naukowe udostępnił także w bazach wiedzy. W ramach Duszpasterstwa Akademickiego organizował wiele spotkań, warsztatów i wykładów promujących teologię (zob. załącznik 7, VII).

Stwierdzam, że również w tym zakresie dorobek ks. dra Piotra Rossy jest wystarczający do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego w dziedzinie nauk teologicznych.

7. Członkostwo w międzynarodowych i krajowych stowarzyszeniach naukowych

Ks. dr Piotr Rossa członkiem zwyczajnym Stowarzyszenia Teologów Fundamentalnych w Polsce, Towarzystwa Teologów Dogmatyków, Europejskiego Stowarzyszenia Teologów Katolickich (European Society for Catholic Theology, ESCT) oraz Hiszpańskiego Stowarzyszenia Personalistów (Asociación Española Personalismo, APE). Regularnie uczestniczy w zjazdach tych stowarzyszeń oraz bierze aktywny udział w organizowanych przez nie kongresach i sympozjach naukowych (zob. załącznik 5).

8. Współpraca z zagranicznymi ośrodkami naukowymi

Ks. dr Piotr Rossa ma także doświadczenie na polu współpracy z zagranicznymi ośrodkami naukowymi. W latach 1998-2001 odbył studia doktoranckie na Universidad de Navarra, gdzie brał udział w seminariach naukowych i wykładach z teologii fundamentalnej i dogmatycznej oraz nawiązał kontakty z tamtejszą kadram naukową. W tym samym czasie podjął współpracę naukową z grupą teologów fundamentalnych w ramach Dni Teologii Fundamentalnej w Hiszpanii i Portugalii. Uczestniczył też w sympozyjach i kongresach organizowanych w ramach Jornadas de Teologia Fundamental oraz w międzynarodowym Kongresie Fides et ratio organizowanym przez Wydział Teologiczny *San Damaso* w Madrycie. W czasie przygotowywania rozprawy habilitacyjnej odbył kwerendy biblioteczne w Universidad Eclesiástica San Dámaso i Universidad Pontificia Comillas w Madrycie (zob. załącznik 7, IV).

III. Wniosek końcowy

Po zapoznaniu się z całością przesłanych mi materiałów stwierdzam, że ks. dr Piotr Rossa spełnia wszelkie wymagania do otrzymania stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk teologicznych (Ust. z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki Dz.U. nr 65, poz. 565 z późn. zm.). Jego dorobek naukowy zarówno pod względem formalnym jak i merytorycznym zasługuje na ocenę pozytywną. Zwłaszcza główne osiągnięcie naukowe stanowi oryginalny wkład w nauki teologiczne, szczególnie w zakresie teologii fundamentalnej. Jest ono twórczym i inspirującym przyczynkiem do rozwoju argumentacji za wiarygodnością chrześcijaństwa i budowania testymonialnych ujęć teologii fundamentalnej. Uważam, że Kandydat spełnia wszystkie ustawowe wymogi stawiane kandydatom do stopnia naukowego doktora habilitowanego i dlatego wnoszę o dopuszczenie go do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

Opole, 16.03.2020 r.

.....*Ks. Krystian Kaluzia*.....